

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи

**ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РЕСУРСУ В
ГРОМАДАХ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка IV курсу, групи 401
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Антонюк Іванна Володимирівна

Керівник:

к. і. н., доц. Кармалюк С.П.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № 9

від «23» травня 2023 р.

зав. кафедри _____ д.пед.н. проф. Тимчук Л.І.

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	8
1.1. Волонтерство у світі та Україні, теоретичні підходи до поняття волонтерства.....	8
1.2. Вплив волонтерства на становлення громадянської позиції формування соціальної відповідальності особистості	14
РОЗДІЛ 2 ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РЕСУРС ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ГРОМАДІ.....	21
2.1 Налагодження успішної співпраці органів місцевого самоврядування та волонтерських організацій.....	21
2.2 Участь волонтерських організацій у процесі реалізації соціально значущих програм на рівні громади.....	31
ВИСНОВОК.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ.....	51

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ОТГ – Об'єднана територіальна громада;

ВПО – Внутрішньо переміщені особи;

ЮНІСЕФ – UNICEF (*United Nations Children's Fund*) - Дитячий фонд ООН;

ОМС – Органи місцевого самоврядування;

ЗМІ – Засоби масової інформації;

КГШ – Київський Гуманітарний Штаб;

БФ – Благодійний фонд;

МВОІ - Методика вивчення особистісної ідентичності;

ГО – громадське об'єднання.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Волонтерство, як явище, було притаманне українцям задовго до здобуття Україною незалежності. Толоки, допомога сиротам, турбота про злиденних – набули поширення ще в період Київської Русі, зазнали певної трансформації в Галицькому королівстві та Козацькій державі й в нових формах збереглися до нині.

Волонтерство постіндустріальної доби, опираючись на традиції, продовжує розвиватись, підлаштовується під потреби сьогодення, стає розгалуженішим та модульним. Такі зміни пов'язані із тими процесами, які відбуваються у суспільстві та світі.

Сучасні волонтери стають соціальними суб'єктами, які мають змогу самостійно оперативно та ефективно допомагати суспільству та державі у вирішенні нагальних проблем у різних галузях життєдіяльності.

Дослідження волонтерства як явища є актуальним у будь-який період історії, оскільки така діяльність є важливою складовою соціального життя та суспільного розвитку. Своєї ваги дана тема набула після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Саме війна стала першопричиною гуманітарної кризи, внаслідок якої багато людей опинилося у складних життєвих обставинах. В цій ситуації волонтерство відіграло значну роль в організації та наданні допомоги постраждалим, евакуйованим та внутрішньо-переміщеним особам. Також волонтерство відіграє важливу роль у підтримці військових та їх сімей, забезпечуючи необхідну психологічну допомогу, соціальну підтримку та ре-інтеграцію. Важливим напрямом волонтерства є також підтримка та допомога ветеранів й цивільного населення, яке постраждало внаслідок військових дій.

Вивчення українського та зарубіжного досвіду волонтерства дозволяє використовувати найефективніші методи та підходи до організації та реалізації гуманітарної місії соціальної підтримки, надання психологічної допомоги,

організації реабілітації, а також визначення потреб цільових груп та способів надання допомоги. Тому подібне дослідження може бути корисним при розробці стратегій соціальної роботи, політики реалізації та шляхів залучення більшої кількості людей до волонтерської діяльності.

Також актуальність дослідження аргументується необхідністю громад налагоджувати активну співпрацю з волонтерськими організаціями та розуміти методи роботи із добровольцями, враховуючи та задовольняючи потреби волонтерів. Результати дослідження будуть корисними у роботі громад з волонтерами в контексті їх рекрутинг, навчання та підготовки, координації та керівництва, супроводу, а також для усвідомлення важливості оцінки внеску волонтерів.

Робота із волонтерами є надзвичайно важливою та має значний потенціал на покращення суспільства, є великим джерелом змін, розвитку та підтримки громади та її жителів. Тому важливим моментом є створення необхідних умов для діяльності добровольців та їх об'єднань, налагодження комунікації та бажання використовувати їхній потенціал та енергію задля досягнення цілей чи вирішення проблем, які існують у громаді.

Дослідженням тих чи інших аспектів даної проблеми, свого часу займався ціла низка українських та закордонних дослідників, як то Л. Бевзенко, І. Білич, Р. Вайнола, С. Горбунова-Рубан, І. Зверєва, О. Іщенко, С. Кармалюк, О. Касперович, Г. Крапівіна, Е. Логачева, Т. Лях, О. Панькова, М. Пірен, В. Погрібна, О. Стрельнікова, С. Харченко, О. Хижняк, Н. Черниш, М. Чухрай, І. Юрченко.

Волонтерській діяльності як чиннику становлення та розвитку громадянського суспільства присвячені роботи Т. Любиви, Т. Нікітіної, О. Резніка, В. Степаненка.

Дослідження співпраці волонтерів й територіальних громад набуло особливої актуальності після 2014 року. Власне після «Революції Гідності» розпочалося реформування місцевого самоврядування в Україні та здійснення політики децентралізації. Сприяло цьому прийняття Законів «Про

співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного і Податкового кодексів.

Питання децентралізації зокрема вивчали М. Пірен, Р. Говінда, Д. Рондінеллі, Р. Стівенсон, Г. Чіма та інші.

Об'єкт дослідження: волонтерський рух та волонтерство як соціальний феномен.

Предмет дослідження: волонтерство як ресурс соціального розвитку громади.

Мета дослідження: обґрунтувати можливості використання волонтерського ресурсу територіальними громадами в процесі реалізації громадської участі та соціальних проєктів.

Відповідно до мети були окреслені **завдання** дослідження:

- проаналізувати теоретичні підходи до поняття «волонтерська діяльність», охарактеризувати існуючі волонтерські практики;
- вивчити вплив волонтерської діяльності на формування соціально активної особистості із чіткою громадянською позицією;
- визначити умови та можливості налагодження стосунків органів місцевого самоврядування та волонтерських організацій;
- розкрити можливості волонтерських організацій у процесі реалізації соціальних програм на рівні громад, вказати шляхи підвищення ефективності використання волонтерського ресурсу органами місцевого самоврядування.

Методи дослідження. Відповідно до визначеної мети і сформульованих завдань застосовувались такі методи дослідження: теоретичні методи (аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення) дали можливість науково-теоретичного обґрунтування основних понять; емпіричні методи (включене спостереження, вивчення досвіду, опитування). Практична складова дослідження включала опитування, за методикою вивчення особистісної ідентичності (МВОІ). серед молодих представників громад, які мали досвід волонтерської діяльності.

Наукова новизна. Проблематика недостатньої вивченості шляхів оптимізації волонтерської діяльності є дуже актуальною в Україні, особливо зважаючи на те, яка кількість волонтерів наразі існує. В ході дослідження, було з'ясовано, що вивчення питання волонтерства як ресурсу соціального розвитку громади, налагодження співпраці волонтерів і органів місцевого самоврядування вивченні недостатньо. Тому кваліфікаційна робота спрямована на часткове усунення даної прогалини.

Практичне значення одержаних результатів: дослідження дозволить визначити реальний вплив волонтерства як на громаду, так і на становлення особистої ідентичності особистості та формування її громадянської позиції. Також визначені можливості покращення ефективності волонтерської діяльності в громаді, й виокремлено, які потреби волонтерів не завжди задовільняються на рівні громади.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФАКТОР СПРИЯННЯ СТАНОВЛЕННЮ УСПІШНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Волонтерство в Україні та світі, теоретичні підходи до поняття «волонтерство»

Волонтерство, як явище, в тій чи іншій формі існувало з періоду формування усвідомленого людського соціуму, а в стародавніх державних утвореннях уже зустрічаються як благодійники, так і члени суспільства, які надавали безкорисливу допомогу. Прояви волонтерства значно відрізнялися один від одного і за часом існування, і за географією - у різних країнах вони не могли бути ідентичними, проте мали спільні риси. Кожне суспільство організовувалося відповідно до свого способу життя, релігії, етики, соціально-моральних цінностей, демографічних, політичних та економічних реалій. Наприклад, у античному Римі вже існували концептуальні підходи до милосердя, а жителі давньої Греції надавали притулок, одяг та взуття жебракам і запрошували їх до участі у бенкетах [4].

Офіційно ж роком виникнення волонтерства вважають 1859 рік. Тоді Анрі Дюнан, «вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити міжнародну організацію, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала медичну допомогу полоненим та пораненим. Так в 1863 році, в Женеві було створено комітет, який після підписання в 1864 міжнародної конвенції низкою тодішніх держав трансформувався в Міжнародне Товариство Червоного Хреста» [31, с. 8]. Принципами, сформульованими Анрі Дюнаном, керуються і досі волонтерські організації всього світу. Особливо популярним волонтерство стало у XX столітті [30].

На території сучасної України елементи благодійності та волонтерства вперше документально зафіксовані в добу Київської Русі. Найчастіше вони були

пов'язаними з культовими та ритуальними атрибутами: громадська тризна, громадська милостиня, «страва», подання продуктами. Спрямовані такі види допомоги були на общину чи родину в рамках роду, сім'ї та поселення. Траплялося, що сім'ї могли годувати сиріт чи навіть підібрати в сім'ю сироту. Також необхідно згадати толоки та складчини – архаїчний вид допомоги в обробці землі та годівлі і спільній заготівлі кормів для худоби [25].

До отримання Україною незалежності волонтерство, його зміст та мета сформувалися та були описані у “Загальній декларації волонтерів” [6] у 1990 році у Парижі. У цій декларації вказано, що благодійна діяльність має поширюватися на усіх, незалежно від віку, статі, раси чи віросповідання.

У незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-х років ХХ ст., коли було створено службу під назвою «Телефон Довіри», де працювали волонтери, а з 1992 року в Україні почала активно розвиватися мережа соціальних служб для молоді [22].

Волонтерську діяльність в Україні офіційно було «визнано постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 «Про затвердження положення про Волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [16]. 2011 року Верховна визнала цю постанову такою, що втратила чинність, натомість 19.04.2011 року, напередодні Євро-2012, було прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність», який регламентував сферу волонтерської діяльності [15].

Загалом в Україні було три великих спалахи волонтерської активності. Перший – пов'язаний з подіями Помаранчевої революції, другий - з Чемпіонатом Європи з футболу 2012 року, треті – спричинений подіями Євромайдану і війною на Сході. Останній сягнув нового масштабу в 2014 році, і триває по сьогодні. Це пов'язано із повномасштабним вторгненням РФ на територію України – суспільство мобілізувалося та ледь не кожен громадянин займається волонтерською діяльністю, а саме: допомогою у волонтерських штабах та організаціях, збором чи донатами коштів, допомозі внутрішньо переміщеним особам тощо.

Волонтери – звичайні пересічні люди різного віку, статі, віросповідання та національності, які вкладають свій час, талант та ресурси у втілення соціально корисних проєктів.

Сфери діяльності волонтерів кардинально різні: починаючи від допомоги тваринам, благоустрою територій чи проведення благодійних заходів і до організації акцій чи ліквідації наслідків стихійних лих.

Волонтери (добровольці), це фізичні особи, які добровільно здійснюють соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. До 18 років волонтери можуть здійснювати свою діяльність за офіційною згодою батьків, якщо напрями волонтерської роботи не є у переліку таких, які заборонені неповнолітнім.

«Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова форма благодійної діяльності, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги (роботи та послуг, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами)» [7].

Не є волонтерською діяльністю безоплатне виконання робіт або надання послуг особами, що здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин.

Волонтерська діяльність є безоплатною, тобто вона не принесе матеріальної вигоди волонтеру. Тим не менш, волонтер отримує інший вид оплати за свою працю – нематеріальну: новий досвід, самореалізацію, практичні навички, нові корисні знайомства, реалізацію потреби бути корисним та творити добро тощо.

Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 визначено наступні напрями волонтерської діяльності:

- «надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;

- здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, садинокими, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

- надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

- надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

- проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

- сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;

- надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

- сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи;

• надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством» [15].

В 2016 році Фонд «Демократичні ініціативи» провели дослідження на тему волонтерства та благодійності в усіх регіонах України. Опитано 2018 респондентів віком від 18 років. Результати опитування наступні: від грудня 2012 до грудня 2016 близько 70% опитаних не підтримували матеріально благодійні акції чи діяльність благодійних організацій або фондів і 60,6 не надавали протягом цих років якусь благодійну грошову або матеріальну допомогу (наприклад, одяг чи їжу) людям чи громадським організаціям, які вирішують певні проблеми (див. табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Чи підтримували Ви матеріально протягом цього року благодійні акції чи діяльність благодійних організацій або фондів?			
	Грудень-2012	Листопад-2015	Грудень-2016
1 – так	21,4	41,4	37,2
2 – ні	78,3	56,9	62,4
Не відповіли	0,3	1,7	0,4

Також було виявлено, що 16% опитаних не знає про волонтерські організації та ініціативи, а ще 12% не знає, кому потрібна їхня допомога [2].

Сьогодні волонтерство все більше і більше набирає популярність серед українців. Згідно з результатами опитування «U-report», 38% респондентів займалися волонтерством протягом 2018 року. Вони збирали кошти та

допомагали воїнам, волонтерили на фестивалях та інших масових заходах. Найбільше спонукало пересічних українців займатися волонтерством бажання отримати додатковий досвід, нові знання та навички, а також позитивні зміни в громадах. На рисунку 1.1.1 продемонстровано найчастіші

Рисунок 1.1.1

відповіді на питання «Який досвід чи навички Ви б хотіли отримувати, коли берете участь у волонтерській діяльності?», обрані «U-report»'ом серед 18388 відповідей.

Проте, на жаль, у суспільстві все ще поширені безліч стереотипів щодо волонтерства. Через те, що люди не хочуть або не мають можливості розібратися у питанні, виникають помилкові думки, які реальної підстави під собою не мають[20].

Волонтерство існує у багатьох культурах, та попри це ми можемо спостерігати доволі схожі практики волонтерської діяльності у різних культурах та епохах. Волонтерство, як поняття, виникло з бажання людей допомагати один одному та підвищувати рівень соціального благополуччя. У давні часи воно було вмотивованим переважно релігійними мотивами та моральними або етичними засадами – схожу ситуацію ми можемо спостерігати і донині. У XVIII-XX століттях, переважно внаслідок війн, почали з'являтися перші організації, діяльність яких була спеціалізованою на волонтерстві, а у XX-XXI століттях волонтерство ставало все більш організованим та професіоналізованим. У сучасному світі волонтерство є важливою складовою громадського руху – внаслідок доступності інформації, глобалізації та доступу до інтернету, люди стали більш свідомими щодо соціальних проблем, завдяки чому більша кількість людей активніше залучається до волонтерських рухів та ініціатив.

Отже, волонтерство є важливим явищем як у світі, так і в Україні. Ця добровільна активність, яка здійснюється із безкорисливих мотивів, вносить позитивні зміни у функціонування суспільства.

Волонтерство в Україні, яке має глибокі історичні корені, почало з новою силою розвиватися після отримання незалежності, коли люди без страху перед владою почали активно долучатися до ініціатив, заходів та акцій, що, окрім впливу на суспільство, давало змогу впливати на владу та політичні процеси, які відбувалися у молодій країні.

1.2. Вплив волонтерства на становлення громадянської позиції формування соціальної відповідальності особистості

«Соціальна активність – характеристика способу життя соціального суб'єкта, що полягає у свідомій спрямованості його дій на перетворення соціальних умов відповідно до актуальних потреб, інтересів, цілей та ідеалів, у реалізації соціальних ініціатив, участі у вирішенні соціальних проблем, формуванні у себе необхідних соціальних якостей. Соціальна активність виражає рівень соціальних потенцій суб'єкта, його культуру, вміння, знання та навички, здатність охоплювати своєю діяльністю навколишній світ, змінювати його і разом з ним самого себе» [1]. На відміну від соціальної пасивності, соціальна активність сприяє швидкому реагуванню на соціальні зміни, проявам та трансформаціям, а також втіленню соціальної енергії, не відчужуючи людину від суспільних завдань і проблем.

Соціальна активність характеризується ініціативністю, діловитістю, творчим ставленням до різних аспектів суспільного життя, налаштуванні на цілеспрямоване та планомірне виконання особистісних та професійних обов'язків.

Чим вищим є рівень соціальної активності суспільства, тим успішніше воно розвиватиметься. Розвиток та зростання соціальної активності забезпечується шляхом стимулювання соціальної діяльності і розширенням рамок для соціальної творчості [22].

В умовах недемократичного політичного режиму соціальна активність може проявлятися дуже обмежено чи підпільно, адже влада таких режимів намагається здійснювати максимальний контроль за тим, у яких сферах та яким чином проявляється активність громадян, утримуючи цю активність у рамках певної ідеології чи політичної доктрини. Як правило, це відбувається тоді, коли влада тотально контролює усі органи державної безпеки, не терпить інакомислення, відчужує громадян від власності та здійснює керівництво в соціально-політичній сфері на свій розсуд. Наслідки такої діяльності можна

спостерігати у романі-антиутопії Джорджа Оруелла «1984». Незважаючи на те, що роман був написаний всередині ХХ століття, зараз його називають «довідником для тих, хто живе у «важкі» часи». Роман описує жахи тоталітаризму, подвійні стандарти та тиранію, які панували у світі, в якому жив Вінстон Сміт. Саме у такому світі, де за кожним твоїм кроком слідкують камери та різноманітні міністерства, соціальна активність неможлива [36].

Сучасній людині може здаватися, що події роману ніяким чином не пов'язані з реальністю, та це не зовсім є правдою – події антиутопії, хоч і дещо перебільшені, але писані з прикладу Радянського Союзу зі спробами його влади контролювати усі галузі суспільного життя, у тому числі і прояви соціальної активності у суспільстві. У романі описана протилежність соціальній активності – соціальна пасивність, яка гальмує соціальні реакції людини і відчужує її від тих суспільних завдань та проблем, які виникають у ході історії. Соціальна активність також є формою швидкого реагування на зміни в соціальному середовищі, прояви, трансформації та реалізації соціальної енергії. За умови тоталітарного режиму такі зміни нереальні або дуже жорстко контрольовані. А тому - повільні. Соціальна активність виражає рівень потенціалу суспільства, його культуру, вміння, знання та навички, змінювати суспільство зсередини.

Після здобуття незалежності, волонтерський рух в Україні, як у демократичній країні, стрімко розвивався через самоорганізацію громадян, які об'єднувались у волонтерські групи та організації. Це дало поштовх офіційному та задокументованому розвитку волонтерства в країні і у 2003 році волонтерська діяльність була офіційно унормована Постановою Кабінету Міністрів України.

Волонтерство та волонтерська діяльність є важливою складовою соціальної активності суспільства. Добровільна діяльність на благо суспільства безпосередньо впливає на становлення громадської позиції не тільки суб'єкта волонтерської діяльності, а й групи, на яку він своєю діяльністю пливає.

Поняття «волонтерство» та «громадська позиції» тісно пов'язані також із поняттям відповідальності та відповідального підходу. Це не зовсім та

відповідальність, яка трактується законом (дисциплінарна, матеріальна, адміністративна, фінансова чи кримінальна), а дещо інша – соціальна.

Соціальна відповідальність, це соціальне явище, яке має на увазі добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання усіма учасниками суспільних відносин приписів, соціальних норм, а у разі порушення – застосування до порушників заходів впливу. Як стверджує американський соціолог Джеромі Девісом, провідними у розумінні соціальної відповідальності є наступні положення:

«1. Соціальна відповідальність продукується самою суспільною (публічною, неполітичною) владою. При цьому органи влади повинні створювати умови і самі подавати приклад соціальної відповідальності.

2. Суб'єкти волонтерства повинні, з одного боку, мати ринкові мотиви діяльності, а з іншого, бути відкритими у своїх операціях для громадськості.

3. Волонтерські установи та організації, як і громадяни, залучаються до відповідальності за вирішення поточних соціальних проблем, зокрема й тих, що перебувають за межами звичайних сфер їх діяльності» [22].

У випадку неякісно реалізованої волонтерської діяльності, проекту чи заходу, волонтер чи організація несуть соціальну відповідальність. Соціальна відповідальність волонтерських організацій та груп сприяє або перешкоджає їхньому розвитку та підвищенню іміджу, уникнення ж відповідальності навпаки звужує можливості таких груп та погіршує імідж волонтерів й подібних організацій у суспільстві.

На початку 90- х років ХХ ст. спостерігалось збереження напрямів розвитку концепції соціальної відповідальності як теоретичної основи з поступовою трансформацією в альтернативні теорії. М. Ван Марревік, Ф. Котлер, Л. Ненсі, Р. Штойср, М. Лангер, А. Конрадт, А. Мартінузі «запропонували модель, яка пов'язує теоретичну концепцію соціальної відповідальності із концепціями «сталого розвитку», «корпоративної стійкості», «управління відносинами із зацікавленими сторонами» [33].

Отже, які позитивні наслідки несе соціальна відповідальність:

- Підвищення іміджу
- Покращення стосунків із іншими реалізаторами (волонтерами)
- Покращення стосунків із партнерськими організаціями
- Поширення інформації про діяльність власної організації
- Самореалізація учасників

Серед негативних (у випадку невдалої реалізації)

- Деградація іміджу чи його деструкція
- Погіршення перспективи партнерських стосунків із іншими суб'єктами волонтерської діяльності
 - Поширення інформації про невдало реалізований проєкт, подію чи про суб'єкта волонтерства
 - Приватна дискримінація суб'єктів волонтерства

Так яким же чином волонтерська діяльність впливає на становлення громадської позиції особистості?

Відповідь на це питання можна розглядати з декількох сторін: вплив такої діяльності на саму людину, мотивація, наслідки тощо. Розглянемо те, яким чином добровільна діяльність впливає, наприклад, на становлення громадської позиції молоді людини:

1) Для людини, чия свідомість ще формується, участь у будь-якій діяльності, може сприйматися як те, чим займаються дорослі свідомі люди, а отже молода людина починає асоціювати себе з ними. Особливо впливовою така діяльність є за умови присутності старшого та досвідченішого наставника;

2) Зазвичай молодь волонтерить у колі однолітків, що означає спільну діяльність. Спільна діяльність допомагає молодій людині відчутти себе частиною колективу, задовільнити свою потребу у спілкуванні з однолітками та робить це спілкування якісним та корисним;

3) Важливим моментом волонтерської діяльності для молоді людини є можливість самостійного ухвалення рішень, що розвиває самостійність та впевненість у собі, відчуття себе важливим елементом суспільства;

4) Зважаючи на вік та переважно позитивний досвід волонтерської діяльності, працює механізм заохочення молодого людини до суспільно-корисної діяльності через елемент гри;

5) Молодь вчиться працювати у команді, ефективно комунікувати у групі;

6) Волонтерська діяльність сприяє духовно-моральному розвитку молодого людини, формує гуманістичне начало;

7) Добровільна суспільно-корисна діяльність вчить не вимірювати усе у грошах, піклуватися про інших, помічати чужі труднощі та проявляти доброту;

8) Молода людина, яка реалізувала себе у соціально-значимій діяльності, у дорослому житті буде старатися повторити цей досвід та бути причетною до суспільного життя особистістю, та приймати безпосередню участь у ньому;

9) Проведення різного роду волонтерських акцій покращує рівень правової, культурної, фінансової тощо грамотності молодого людини

Безвідносно до віку, волонтерська діяльність у будь-який період життя, формує відчуття особистої відповідальності, задовольняє потребу самовираження та самореалізації, допомагає розвитку емпатії та активізує формування бажання займатися суспільно-корисною діяльністю на постійній основі. Також волонтери опановують практичні навички протягом волонтерської діяльності у різних сферах. В подальшому, подібні навички можна використати у професійній діяльності. Також волонтерство може виступати психотерапевтичним засобом. Незалежно від віку, під час волонтерської діяльності людина може навчитися чи практикувати навик комунікації із органами місцевого самоврядування, спонсорами, іншими волонтерами тощо, що формує дорослу свідому активну модель поведінки [23].

Варто зазначити, що волонтерська діяльність по-різному впливає на кожен окрему людину з багатьох причин: тип особистості, темперамент, мотивація, місце проживання, попередній досвід, середовище, контекст та галузь, у якій людина волонтерить тощо. Тим не менш, волонтерство має як позитивний, так і негативний вплив на фізичне та соціально-психічне здоров'я особи.

Серед позитивних наслідків впливу на соціально-психічне здоров'я людей різного віку можна визначити:

- Підвищення самооцінки. «Залученість до суспільно-корисної діяльності людей різного віку, які займаються нею у колі однолітків та досягають певних результатів, дозволяє людині відчувати свою значущість та важливу роль у суспільстві. Для молодих людей така діяльність значно підвищує уявлення про їх самоефективність та допомагає відчувати психологічне благополуччя» [22]. Щодо людей старшого віку схожа ситуація: волонтерська діяльність допомагає їм почуватися менш самотньо та проводити час спілкуючись з людьми різного віку, що також впливає на їхнє уявлення про світ. Тим не менш, волонтерство не можна вважати визначним фактором формування самооцінки волонтера – на неї також впливають близьке оточення, умови проживання та соціокультурний контекст, у якому знаходиться людина.

- Посилення позитивного впливу на зменшення депресії. «На це впливають соціальна підтримка, відчуття значимості у команді, фізична активність та відволікання від власних проблем» [32].

- «Розвиток емоційного інтелекту – добровільна діяльність може допомогти волонтерам розвинути емпатію, співчуття та співпереживання протягом часу, проведеного у колі різних людей» [33].

Волонтерство є корисним з численних причин, як от покращення фізичного та психологічного благополуччя, сприяння соціальному розвитку та набуття соціальних навичок, відчуття соціальної відповідальності та важливості громадського впливу. Також волонтерство є важливим елементом соціального розвитку та є явищем взаємовигідним - благодійництво та добровільна допомога має вплив не тільки на людей, які цю допомогу отримують, а й на тих, хто її надає.

З кожним роком волонтерство в Україні стає все популярнішим як серед молоді, так і серед дорослих людей. Історично так склалося, що статистично кількість осіб, залучених до добровільної діяльності, різко виростає під час стихійних лих, різких змін у суспільстві та війн. Що ми можемо спостерігати і

зараз: внаслідок початку війни у 2014 році кількість волонтерів та якість їхньої діяльності різко виросла, а коли ситуація заморозилась – волонтерство, що стосувалося війни, пішло на спад. Усе різко змінилося з початком повномасштабного вторгнення, коли мільйони людей долучилися до волонтерської діяльності. Волонтери стали інструментами впливу на ситуацію, що допомогло не тільки галузям, у яких вони займалися добровільною діяльністю, а і їм самим: окрім того, що люди виконували завдання, що не відносяться до оплачуваних робіт, залучали оточення до схожої діяльності, допомагали при зборах коштів та заохочували громадську активність, вони ще й допомагали собі шляхом набуття нових навичок та знайомств, проведення часу у колі однодумців та соціалізації як наслідок і були залученими до суспільно-корисної діяльності, що дозволяло їм почуватися важливими, справлятися зі стресом, тривожністю та іншими негативними наслідками стресової ситуації, у якій вони опинилися.

Отже, можна стверджувати, що участь у волонтерських громадських об'єднаннях має суттєвий вплив на молодь, надаючи їм унікальні можливості для особистого, соціального та професійного розвитку. Волонтерство стимулює активність, розширює кругозір та розвиває громадянську позицію молодих людей, сприяє розвитку навичок та компетенцій. Молодь отримує можливість набувати практичний досвід у різних сферах, покращувати навички лідерства, комунікації, навчаються працювати у команді, стикаються із кейсами кризового менеджменту, вчать працювати у проєктах та управляти ними – це дозволяє майбутнім спеціалістам ставати більш організованими, впевненими та самостійними. Окрім того, волонтерство, внаслідок потреби взаємодіяти із різними людьми, сприяє кращому міжкультурному розумінню, а отже розвиває емпатію та толерантність до проявів відмінної від звичної культури.

РОЗДІЛ 2

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РЕСУРС ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІЙ ГРОМАДІ

2.1. Налагодження успішної співпраці органів місцевого самоврядування та волонтерських організацій

В процесі нашого дослідження, ми спробували розглянути волонтерів не як окрему одиницю, а як групу осіб, об'єднаних спільною метою та баченням.

Волонтерські та неурядові організації, а також організоване громадянське суспільство роблять вагомий внесок у розвиток демократії, дотримання прав людини, законів та прийняття важливих соціальних рішень. Власне тому ефективна комунікація між органами місцевого самоврядування та волонтерськими організаціями є вкрай важливою.

- Громадські об'єднання, створені на добровільних засадах, збагачують процес прийняття рішень знаннями та незалежним досвідом. Такі об'єднання створюються тоді, коли є розмаїття інтересів у суспільстві та громаді і відображають ці інтереси та можуть діяти як один з каналів залучення участі громади. «Громадські організації у громадах створюються для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів; громадські організації можуть мати всеукраїнський, місцевий або міжнародний статус. Тому в контексті ефективного залучення громадян у процес вироблення політики саме діяльність громадських організацій має ключове значення» [17].

У органів місцевого самоврядування, волонтерських і неурядових організацій є одна спільна мета – посилення громадської участі у прийнятті рішень, важливих для подальшого розвитку громади. Для цього необхідні довірливі стосунки між органами місцевої влади, громадськими активістами та

неурядовими організаціями. Цього можна досягнути, дотримуючись наступних принципів:

1) Органи місцевого самоврядування повинні затвердити цикл формування політики та планування, який визначатиме шляхи залучення громадян та забезпечити їх ефективне залучення

2) Органи місцевого самоврядування повинні забезпечити прозорість процесів прийняття рішень шляхом максимального поширення інформації про заходи та питання, які на них розглядатимуться, надати доступ до інформації необхідної для прийняття рішень та бюджетів, надати відгуки про прийняті рішення та затвердити таку систему у якості місцевого статуту;

3) Органи місцевої влади повинні забезпечити свою звітність перед громадянами шляхом забезпечення прозорості процесу прийняття рішень, надати громадянам можливість відвідувати зустрічі та межах регламенту обговорювати рішення, а також брати участь у прийнятті рішення

4) Неурядові організації повинні визнаватися органами місцевого самоврядування як одні з основних каналів участі, через які можуть бути представлені інтереси громадян.

Тим часом неурядові організації повинні забезпечити:

- Прозорість та підзвітність своїх дій
- Бажання вдосконалювати методи своєї роботи
- Консультацію із громадянами з питань, які вони пропонують, а також гарантувати правильне розуміння та репрезентативність їх поглядів
- Усі можливості для ефективної участі, з повагою ставлячись до процесів, але зберігаючи право на незгоду, лобіювання та захист інтересів [17].

Важливо розуміти, що комунікація між громадою та владою – це двосторонній процес, а для його успішної реалізації необхідний такий підхід, який забезпечуватиме зворотній зв'язок, а не тільки односторонню передачу інформації. Для цього можна використати наступні способи комунікації із громадою:

- Громадські слухання. Такий вид комунікації проводиться не рідше, ніж раз на рік, відбуваються з ініціативи міського голови, міської ради або її виконавчого комітету, міської громади. З ініціативи міської громади громадські збори проводяться за умови колективного звернення. Про дату, час та місце громадських слухань громада повідомляється не пізніше, ніж за 7 днів до зборів. Напочатку зібрання представники організаційного комітету здійснюють реєстрацію осіб, які були присутні та видають зареєстрованим особам мандат для голосування. За результатами громадських слухань приймаються рішення більшістю голосів присутніх

- Брифінги. Це короткі презентації, здебільшого для обраних офіційних представників засобів масової інформації. Брифінги – переважно заходи для журналістів, які проводяться тільки тоді, коли є потреба оприлюднити певну інформацію чи оприлюднити позицію щодо першої ситуації.

- «Відеопродукція та презентації. Регулярне передання приватним телекомпаніям спеціально підготовленої відеопродукції для транслявання у засобах масової інформації.

- Дні відкритих дверей. Це метод заохочення громадян відвідувати орган влади або громадську приймальню. Такий захід вимагатиме ретельного планування, але може принести чималу користь: посадовці розкажуть відвідувачам про те, чим займаються, а принагідно ще й дізнаються про думки громадян. День відкритих дверей може оголосити або орган влади, або служба його структурний підрозділ» [28].

- Спеціальний довідково-інформаційний центр або центр адміністративної допомоги надає громадянам можливості ознайомлення з урядовими нормативними документами в спеціально пристосованому для цього місці.

- «Інформаційні бюлетені. Інформаційні бюлетені. Бюлетень може багатобічно висвітлювати діяльність органу влади загалом, діяльність окремих служб або стан справ у окремих галузях. У ньому можуть бути як інтерв'ю з представниками управлінських структур, так і офіційні повідомлення для громадян.

- Інтернет-сторінка якогось міста в соціальних мережах. Прес-релізи, інформація про плани міської влади та численні масиви інших даних також можуть оприлюднюватись у соціальній мережі.

- Дайджест новин. ОМС може використовувати цей канал інформації для поширення офіційних новин та повідомлень. На відміну від традиційних засобів масової інформації (телебачення, радіо й ін.), які залишають дотримувачу інформації дуже обмежену можливість вибору її змісту, електронна пошта, дає можливість контакту з цільовою аудиторією. Тому виникає необхідність покладання максимуму зусиль для залучення користувачів розсилки електронною поштою

- Брошури інформують про основні послуги ОМС чи його підрозділу, а також про діяльність ОМС загалом. Листівки можуть розповсюджуватися серед усіх громадян або бути спрямованими на конкретні групи громадян.

- Журналісти газет, телевізійних та радіоканалів (перелік яких затверджується самостійно) запрошуються на робочі сесії або відкриті засідання ОМС. Користь цього методу у тому, що на початковій стадії якогось проекту, за виникнення якоїсь проблеми або напередодні важливого бюджетного рішення громадяни якнайшвидше дізнаються про негаразди, що їх доводиться долати представникам місцевої влади, та про ті можливості, що їх мають у своєму розпорядженні органи місцевого самоврядування

- Прес-конференція. Передусім, проводять, аби оголосити про найважливішу подію або ініціативу, вона є непоганим способом привернути увагу засобів масової інформації, може сприяти поширенню точної інформації

- Прес-реліз - це офіційний виклад певної інформації та відповідної позиції владного органу або його відділу. Обсяг прес-релізу не має перевищувати однієї сторінки тексту» [28].

У громадах найбільш ефективними волонтерськими угрупованнями є ті, які утворюються при співпраці волонтерів, органів місцевого самоврядування, бізнесу, благодійних фондів, церков та навчальних закладів. Зазвичай волонтерські осередки формуються на базі громадських організацій та

волонтерських центрів, але задля формування відчуття суспільної відповідальності часто школи та інші навчальні заклади мотивують учнів і студентів брати активну участь у волонтерській діяльності. Формування волонтерського об'єднання може бути ініційованим громадою та може почати співпрацювати з органами місцевого самоврядування, а може бути ініційованим владою. У обох випадках метою створення є вирішення певної суспільно значущої проблеми. У випадку, якщо таке об'єднання є ініційованим громадою, існування об'єднання більшою мірою залежить від самих людей, а влада підтримує таку ініціативу інформаційно (організація прес-конференцій, поширення афіш, інші види інформаційної підтримки) чи, за домовленості, ресурсно (надаючи в оренду техніку, приміщення тощо). У випадку, якщо об'єднання було ініційоване владою, таке об'єднання має отримувати інституційну підтримку від органів самоврядування, а саме цільову та нецільову матеріальну чи нематеріальну підтримку, яка надається для підвищення спроможності волонтерського об'єднання досягати поставленої мети та завдань. Діяльність волонтерських об'єднань, які співпрацюють із владою, обов'язково повинна базуватися на таких принципах, як:

- Законність – здійснювати свою діяльність на підставі законів, що регулюють таку діяльність а також виходити із конституційних принципів та загальних засад права;

- Прозорість діяльності – цей принцип передбачає право будь-якої особи мати доступ до інформації про волонтерське об'єднання, його діяльність та використання коштів (якщо таке об'єднання є офіційно зареєстрованим);

- Публічності та відкритості – періодично інформувати громадський простір про цілі та результати своєї діяльності

- Політична неупередженість та недискримінація – навіть у випадку співпраці із органами місцевого самоврядування, волонтерське об'єднання повинно виконувати свої повноваження та здійснювати цілі незалежно від політичних, ідеологічних, релігійних чи інших поглядів чи переконань членів органів, із якими ведеться співпраця, а також не повинно здійснювати свою

діяльність та використовувати свої повноваження з метою підтримки політичних партій до, під час та після передвиборної агітації або референдумів. Також Волонтерське об'єднання зобов'язується забезпечувати рівні права та можливості для отримувачів послуг, які вона надає, незалежно від статі, віку, ідеологічних чи інших поглядів тощо (якщо це не передбачено чинним законодавством).

За умови продуктивної та довірливої співпраці волонтерського об'єднання та органів місцевого самоврядування, влада може розподіляти міжнародну та гуманітарну допомогу і підтримку на волонтерські штаби, які були створені на базі школи, університету, молодіжного центру чи іншого закладу, тобто розподіляє між тими хто працює прозоро та зарекомендував себе як чесна організація. Також перевагою співпраці влади та об'єднаної у волонтерській діяльності громади є можливість поширення інформації про спільну діяльність шляхом висвітлення у медіа та на спільних прес-конференціях, спрощення певних бюрократичних процедур.

Одним з найбільш успішних кейсів об'єднання волонтерів із тими, хто потребує допомоги є «Українська Волонтерська Служба»: неприбуткова організація, місією якої є формування культури волонтерства та взаємодопомоги в Україні. Організація постійно реалізує такі проекти, як:

- «Агенти Волонтерства». Річна програма, яка навчає молодь волонтерству та допомагає розвивати його у своїх містах;

- «Шкільні Агенти Волонтерства». Те ж, що й перша програма, але для іншої вікової категорії та із більшою кількістю підтримки та менторства.

Обидва проекти є всеукраїнськими, але волонтер у кожному окремому місті зосереджується на локальних проблемах: забруднення повітря, безпритульні тварини, дискримінація за різними ознаками, проблема алкоголізму серед молоді тощо. Волонтери, що долучилися, можуть проводити волонтерські акції чи інші види заходів, координувати локальну спільноту волонтерів міста, підтримує партнерства з бізнесом та владою і посилює інші громадські організації[21].

Інший успішний проєкт – «Мій телефонний друг». У рамках цього проєкту волонтер повинен систематично спілкуватися з людьми, які вимушено опинилися на самоті чи у ізоляції. Ідея проєкту з’явилася протягом першої хвили коронавірусу, коли карантинні обмеження підкреслили самотність та ізоляцію у житті людей. У цього проєкту 11000 зареєстрованих волонтерів з різних куточків країни, які допомагають людям похилого віку, переселенцям та просто самотнім справитися зі стресом [12].

Щодо актуального «військового» волонтерства – «Київський Гуманітарний Штаб» займається медичним та гуманітарним забезпеченням лікарень та армії. Лозунг створеного на базі громадської організації «Українські

Рисунок 2.1.1 Емблема КГШ

Студенти за Свободу» Київського Гуманітарного Штабу – «Негайні дії на усіх фронтах». Голова організації, Анатолій Дідик, описує волонтерську діяльність у межах цього штабу як одну із іскор надії, яка не згасає у найтемніші часи. КГШ практикує нетиповий спосіб збору допомоги, який називається «Волонтерство під ключ». Працює це наступним чином: припустимо, існує

потреба покупки спорядження на мільйон гривень. Мільйон – велика сума, збирати яку довго. Тому декілька людей бере на себе відповідальність зібрати на потреби штабу по сто тисяч гривень, кожен збирає меншу суму за декілька днів, така-собі децентралізація збору коштів. «Сучасні проблеми потребують сучасних рішень», - коментує такий спосіб збору коштів засновник КГШ Дідик Анатолій[35].

Прикладом співпраці влади та громадської організації є «Волонтерський штаб Тернополя», створення якого було ініційованим спільно владою та громадською організацією, а саме Управлінням сім’ї, молодіжної політики та захисту дітей Тернопільської міської ради та Центром науки Тернополя.

Громадська організація надала приміщення розміром 618м², спільно із міською владою було проведено інформаційну кампанію для молоді, яка потенційно бажає стати волонтерами та іншу кампанію для внутрішньо переміщених осіб про існування штабу та можливості отримання у ньому допомоги. Контакти ВПО були надані Управлінням соціального захисту. Діяльність штабу є прозорою:

Рисунок 2.1.2 Волонтерський штаб Тернополя

працівники міської ради працюють спільно з волонтерами, а свою діяльність висвітлюють на власних каналах, у місцевих засобах масової інформації, на прес-конференціях тощо. Через тісну та прозору співпрацю не тільки із місцевою, а й із центральною владою, штаб

отримує та перерозподіляє гуманітарну допомогу з-за кордону. Тісна співпраця громадського сектору та органів місцевого самоврядування дозволяє обмінюватися інформацією про кількість отриманої та наданої гуманітарної допомоги, кількість внутрішньо-переміщених осіб, обговорювати майбутні рішення та кроки, які стосуються роботи органів місцевого самоврядування та штабу[3].

Іншим прикладом такої співпраці є комунальна установа «Центр молоді

Рисунок 2.1.3 Емблема ЦМЧ

Чернівців «Резиденція молоді», яка співпрацює з органами місцевого самоврядування, з місцевим бізнесом, БФ-ами та міжнародними організаціями. Створення першого у Чернівцях молодіжного центру було ініційованим Управлінням у справах сім'ї та молоді Чернівецької міської ради, тоді ж міська рада проголосувала за створення комунальної

установи. Ініціативна молодь міста створила громадську організацію «Центр молоді Чернівців» і взяла на себе керування та наповнення молодіжного центру. Першою проблемою, яка виникла при створенні молодіжного центру – проблема ремонту приміщення. Цю проблему вдалося усунути шляхом співпраці із програмою благодійної організації «Українська освітня платформа» - «Будуємо Україну Разом». «БУР» зголосилося на запрошення ГО «Центр молоді Чернівців» створити спільний табір для волонтерів, метою якого буде відновлення приміщення для його подальшого ремонту та використання у потребах молоді. Капітальний ремонт приміщення спонсорувався за рахунок коштів міського бюджету Також комунальна установа співпрацювала із Українською Академією Лідерства: наслідком такої співпраці став виграний грант на облаштування lounge-бібліотеки [11].

За невеликий відрізок часу було налагоджено співпрацю з органами місцевого самоврядування, громадським сектором, молоддю міста. У комунальній установі розміром 170м², яка знаходиться у самому центрі міста, реалізуються проєкти, які спрямовані на підвищення рівня володіння молоддю державною мовою, тренінги та семінари на різні тематики, літературні вечори та квартирники.

Спільно із бізнесом «Ресторан «VYO Place»», реалізовується проєкт «Великі історії маленького міста» - у невимушеній атмосфері закладу, приміщення якого надає ресторан, організація «Центр молоді Чернівці» реалізовує серію заходів, спікерами яких є місцеві легенди, депутати, музиканти, активісти та інші змінотворці, об'єднані однією метою: проведення неформальних лекцій та підвищення рівня обізнаності своїх слухачів з проблемних питань. Під час зустрічей, слухачі мають нагоду не тільки поспілкуватися із лекторами та членами команди, а й зробити внесок у розвиток молодіжного центру шляхом донату на рахунок організації. Окрім того, після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, організація у партнерстві із бізнесом провела ряд заходів, під час яких відвідувачі мали можливість пожертвувати кошти, що були використані пізніше на

закупівлю спорядження, продуктів та медикаментів. Приклад комунальної установи «Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді»» - один з багатьох прикладів вдалої кооперації місцевої влади, бізнесу та громадських організацій місцевого та всеукраїнського рівнів.

Іще одна волонтерська ініціатива, яка об'єднала жителів міста Чернівці та

Рисунок 2.1.4 Емблема «Екорейдери»

внутрішньо переміщених осіб це Екорейдери. Екорейдери – група осіб, які обирають певну локацію, вдягають рукавички та... прибирають занедбану територію. Таким чином містяни дбають про благоустрій, а вимушені переселенці віддячують місту, у якому почувуються безпечно [5].

Також сьогодні набули популярності приватні волонтерські ініціативи, у яких люди самостійно збирають кошти та купують спорядження для військових чи особливі ліки для хворих.

Рисунок 2.1.5 Емблема «БУР»

Прикладом громадської організації, яка працює над реалізацією соціально значущих програм та покращення рівня життя у громаді, є організація «Будуємо Україну Разом». «БУР - громадська організація, яка створює для молоді можливості творити зміни в країні через волонтерство. З 2014 року учасники руху

мандрують між громадами України, підсилюючи місцеву молодь та допомагаючи створювати молодіжні та громадські простори та відновлювати будинки для сімей, що цього потребують» [26].

Історія організації почалася з того, що 85 львівських волонтерів у 2014 році відправилися до Краматорська відбудувувати пошкоджену багатоповерхівку. Наразі ж громадська ініціатива «Будуємо Україну Разом», як організація

функціонує у 89 містах та містечках по всій Україні. Сьогодні «БУР» організовує волонтерські «БУР Табори», «БУРЧИК'и» та «Голоки» під час яких, у невеликих містах та селах волонтери займаються відбудовою пошкоджених чи зруйнованих будівель, мандрують, знайомляться, навчаються та діляться досвідом і відкривають для себе країну та людей. Наразі організація допомагає відновлювати пошкоджені внаслідок обстрілів будівлі у громадах на Півночі та Півдні України [26].

Прикладів організацій та волонтерів, які почали чи активізували свою діяльність у період з 23 лютого 2022 року – тисячі, вищеописані – тільки деякі з них

На даному історичному етапі явище волонтерства є потужним рушієм змін: люди у маленьких громадах починають об'єднуватися навколо спільної ідеї та організовувати волонтерські штаби у невеликих громадах, у яких поруч працюють як молоді люди, так і люди похилого віку; представники різних релігій та люди з різними уподобаннями. Така співпраця волонтерів та органів місцевого самоврядування, як ми можемо бачити з прикладів, є доволі ефективною. У тому числі це стосується співпраці із іноземними інвесторами: міжнародні фонди та штаби переважно більше довіряють приватним волонтерським ініціативам, аніж державним, адже перші працюють прозоріше.

2.2 Можливості волонтерських організацій у процесі реалізації соціально значущих програм на рівні громади

Волонтерські організації відіграють важливу роль у реалізації соціально-значущих програм на рівні громади, сприяючи таким чином покращенню рівня життя її жителів. Окрім найпоширеніших способів добровільної неоплачуваної діяльності у таких галузях, як соціальна допомога, охорона навколишнього середовища, освіта та менторство, медична допомога тощо, волонтерство може охоплювати набагато ширший спектр діяльності. Серед потенційних

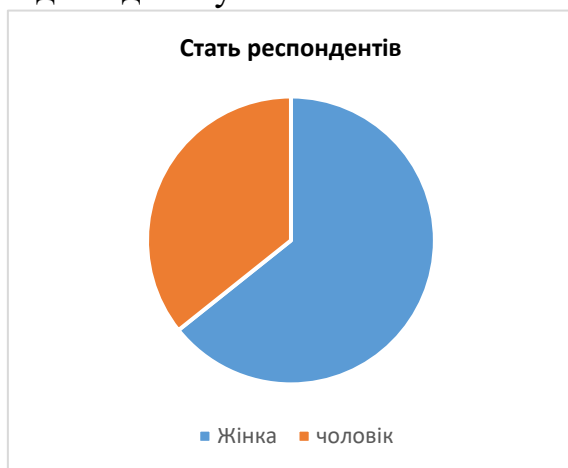
можливостей волонтерських організацій у процесі реалізації соціально значущих програм на рівні громади можна виокремити наступні:

- волонтерські організації можуть залучати жителів місцевих громад задля проведення досліджень, оцінки впливу та моніторингу соціальних програм і збирати, аналізувати та оцінювати результати і визначати ефективності тих чи інших програм, які впроваджені у громаді протягом певного періоду. Після ці дані можуть використовувати й інші громади для того, щоб краще розуміти можливі наслідки реалізації програми для громади;
- волонтерські організації, які є активно залученими до життя громади, можуть допомагати органам місцевого самоврядування розробляти стратегії та тактики в соціальній сфері. Волонтери можуть забезпечити фахову експертизу, аналіз суспільних проблем та поради щодо найкращих шляхів досягнення поставлених цілей;
- волонтерські організації також можуть встановлювати партнерства з університетами, школами та іншими видами навчальних закладів для обміну знаннями та пошуком нових членів ГО. Таким чином, учні та студенти отримуватимуть досвід діяльності та теоретичні знання у області, у якій здійснюватимуть добровільну роботу, а організації отримають потенційних прихильників руху;
- залучення волонтерів може бути корисним за умови надання їм доступу до вже наявних даних, що дозволить спеціалістам, використовуючи інформацію про демографічну ситуацію, економічні показники, статистику здоров'я, освіти та інші суспільні показники, формулювати та реалізовувати соціальні програми
- досвідченіші волонтери та експерти у галузях можуть надавати поради та консультації волонтерським організаціям з питань проєктування, реалізації та оцінки соціальних програм у громаді.

Про те залишається питання: «Чи завжди громада ефективно використовує волонтерський ресурс?»

Відповідно до мети дослідження та поставлених завдань, в рамках кваліфікаційної роботи, було проведено вивчення досвіду волонтерської діяльності молоді у децентралізованих громадах, у якому взяло участь 70 респондентів віком від 14-ти до 35-ти років. Проблема досвіду раціонального використання волонтерського ресурсу в Україні є особливо актуальною зараз, коли переважна більшість громадян залучені як волонтери – донатами чи фізичною допомогою, підтвердженням чому є статистика зборів одного з найбільших волонтерських фондів – «Фонду Сергія Притули». За вісім попередніх років волонтерства для АТО фонд збирав у вісім разів менше коштів, ніж зараз може зібрати зі два дні [14].

Використавши методику вивчення особистісної ідентичності, адаптувавши анкету, було здійснено збір необхідної інформації, щодо волонтерської діяльності шляхом опосередкованого спілкування з респондентом. Нами було використано анонімне онлайн анкетне опитування із використанням платформи Google Forms. Адаптована анкета включала вступну частину, де було розкрито причину та мету опитування; паспортний блок із запитаннями про вік, стать та ВПО статус респондента; основну частину, у якій містилися запитання, які стосувалися співпраці з органами місцевого самоврядування та особливостей набутого волонтерського досвіду, тощо; блоку з подякою за проходження анкети. Заповнення однієї анкети займало не більше 30 хвилин. Запитання були поставлені чітко та ясно для усіх респондентів і відповідали усім логічним вимогам. У анонімному онлайн опитуванні було

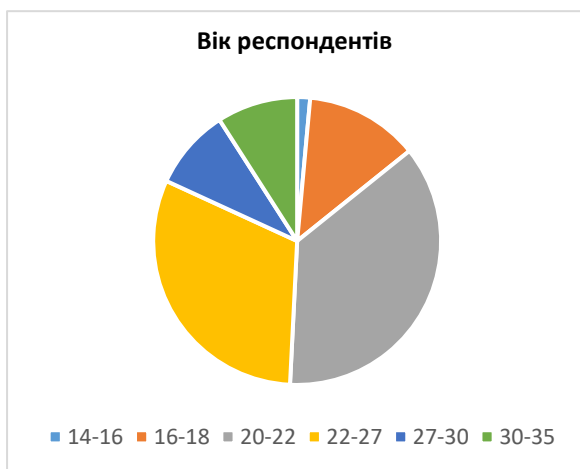
Діаграма 2.2.1

використано закриті та відкриті питання та питання з множинним вибором.

За результатами опитування, отримано наступні результати:

- вік, стать та статус ВПО респондента: 64,3% опитаних, тобто 45 з 70-ти респондентів – жінки. Решта опитаних волонтерів – чоловіки (див. діаграму 2.2.1).

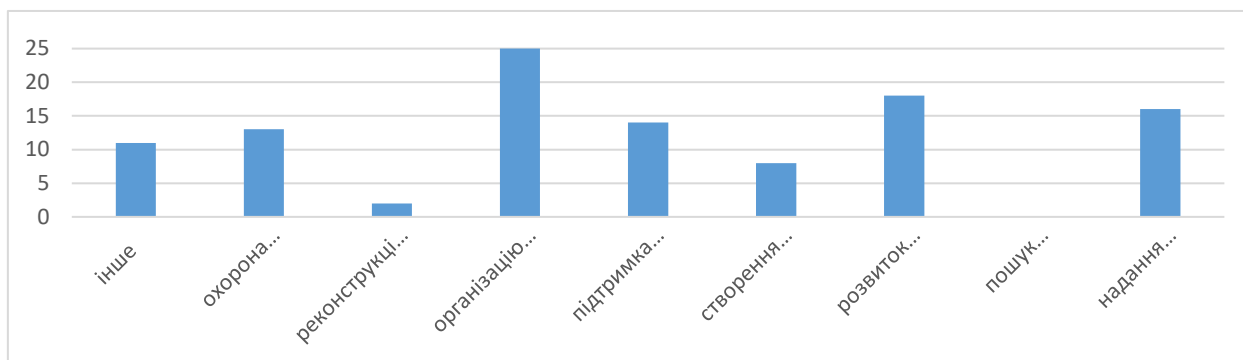
Щодо віку – в опитуванні взяли участь особи віком від 14 до 35 років. Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»[23], до молоді належать громадяни віком від 14 до 35 років.

Діаграма 2.2.2

Серед респондентів віком 14-16 років – 1,4% (1 особа); 16-18 років – 11,4% (8 осіб); 18-20 років – 18,6% (13 осіб); 20-22 років – 30,8% (22 особи); 22-27 років – 24,3% (17 осіб); 27-30 років – 7,1% (5 осіб); 30-35 років – 7,1% (5 осіб); Статус внутрішньо переміщеної особи має 7,1% опитаних, тобто 5 респондентів.

З 70 опитаних респондентів, 65,7% займалися волонтерською діяльністю до початку повномасштабного вторгнення росії до України 24 лютого 2022 року.

Графік 2.2.1

Серед видів діяльності, якими займалися ці 46 осіб (див. Графік 2.2.1):

- 13 осіб волонтерило у сфері охорони навколишнього середовища, організовувало екологічні марші, займалися боротьбою з браконьєрами та благоустрієм територій;
- 2 респондента займалися реконструкцією історичних та культурних пам'яток;
- 25 осіб займалося організацією спортивних, культурних та релігійних заходів на волонтерській основі;

- 8 - створенням умов для розкриття творчого потенціалу людей з інвалідністю (проведення виставок, концертів, майстер-класів);
- 18 респондентів на волонтерських засадах розвивали освіту та науку;
- пошуком зниклих не займався ніхто. Це можна пояснити юним віком та недостатньою кваліфікацією респондентів;
- 13 осіб займалося наданням волонтерської допомоги військовим формуванням
- 11 осіб також вказали «інші» види занять, серед яких:
 - ✓ створення барельєфів для вдов та матерів загиблих за незалежність України, проведення офіційних вручень, збереження пам'яті.
 - ✓ участь у творенні молодіжної політики
 - ✓ участь в програмі «мій телефонний друг», «святий Миколай іде до дітей сиріт» від Мальтійської служби
 - ✓ нерегулярна рамкова допомога.

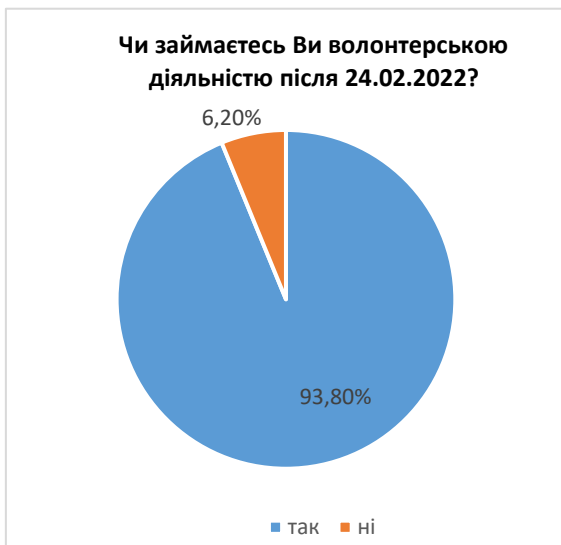
Якщо порівнювати вплив початку повномасштабного вторгнення на залученість конкретних респондентів, то рівень залученості волонтерів зріс на 28.1% , тобто майже на третину (див. діаграми 2.2.3, 2.2.4).

Діаграма 2.2.3

Керівник Центру політичної соціології Інституту соціології НАН України, пояснює це явище насамперед тим, що волонтерська допомога стала для українців одним із способів виявити свою підтримку та відданість Україні та народу під час війни. Ця діяльність була вже не тільки засобом виявити громадянську позицію, як це відбувається зазвичай у мирний час, а й способом зробити свій внесок у відстоювання незалежності держави. Адже смертельна небезпека окупації та подальшого поневолення спонукала людей діяти негайно [19].

Також після початку повномасштабного вторгнення росії змінилися і

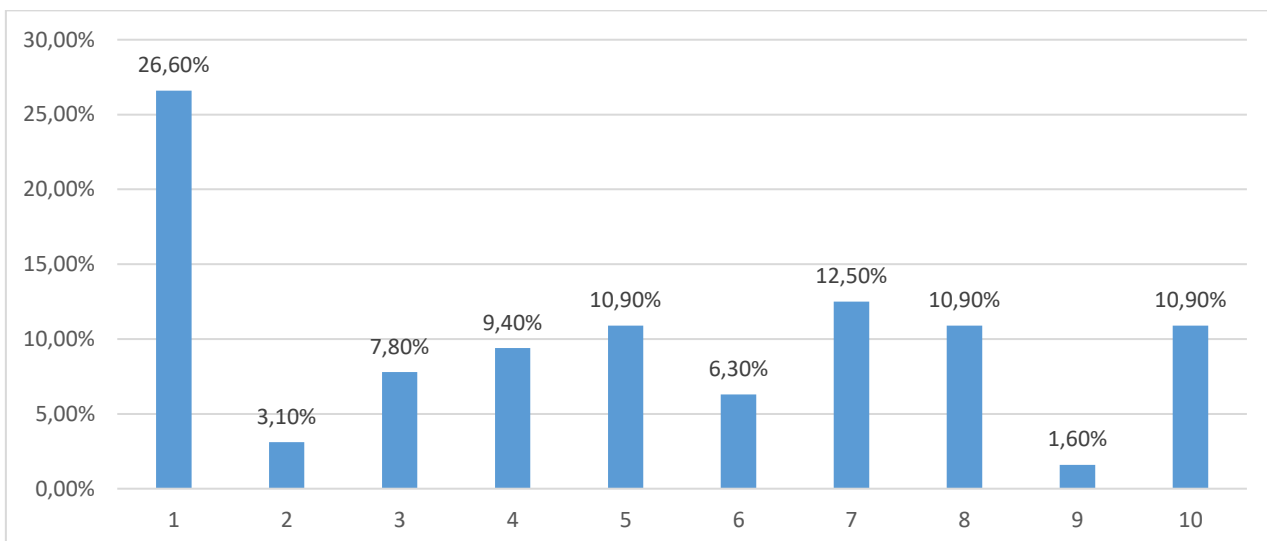
Діаграма 2.2.4

сфери, у якій волонтерили рецензенти.

Якщо порівнювати із відповідями на питання про те, у яких сферах люди займалися волонтерством до 24 лютого, то бачимо кардинально інші результати:

- По-перше, про підтримку військових формувань озвучило 16 осіб, тобто близько 22-х% опитаних. Після ж початку вторгнення цей показник серед

опитаних виріс до 67%, тобто трохи більше, ніж втричі (див. Графік 2.2.2).

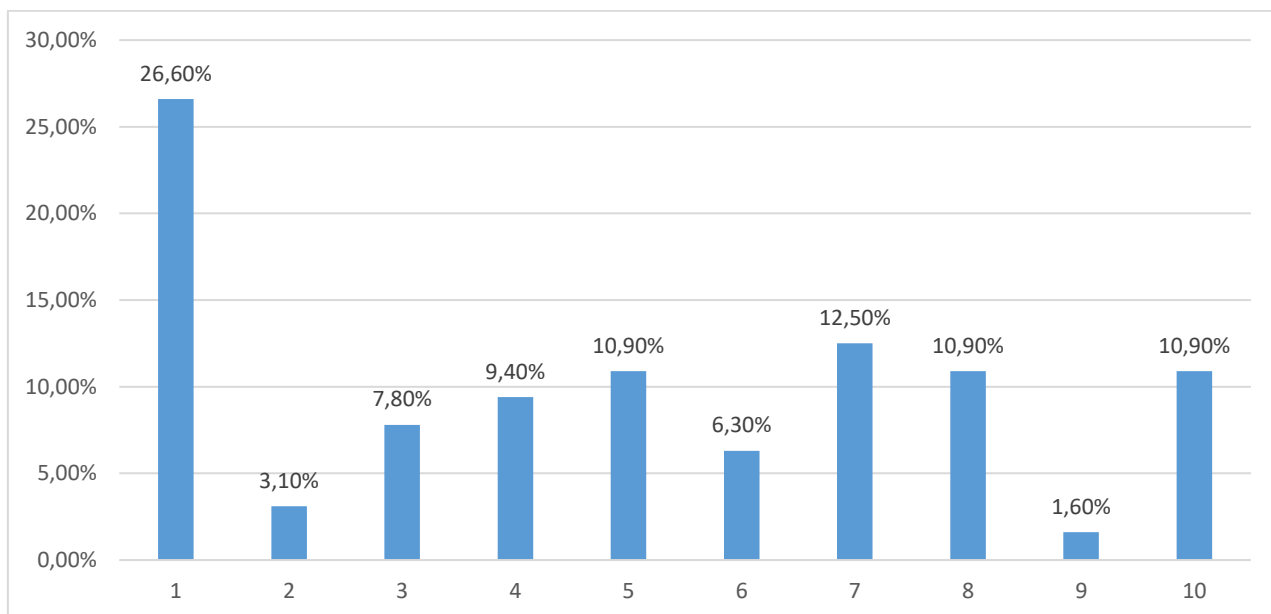
Графік 2.2.2

- По-друге, кількість людей, які займаються волонтерством у сфері культури та науки, зменшилась – від 70-ти% до 58%. Відбувся цілком логічний для військових перерозподіл волонтерського ресурсу, адже волонтерство, як явище, направлене на вирішення соціальних проблем, а війна ним і є, тож перерозподіл не є дивним чи тривожним.

- Відсоток волонтерів, які займалися підтримкою малозабезпечених та людей, які опинилися в СЖО виріс з 22% до 41%.

Щодо того, як часто респонденти займаються добровільною неоплачуваною діяльністю : за шкалою від 1 до 10, де 1- раз на місяць, а 10 –

займаюся такою діяльністю щодня, третина (37,5%) респондентів займаються добровільною неприбутковою діяльністю раз на місяць чи дещо частіше. Щодня чи майже щодня займаються волонтерською діяльністю 23,4%. Решта 39,1% донатить з певною періодичністю протягом місяця(див. Графік 2.2.3).

Графік 2.2.3

Чи є така статистика поганою? На це питання можна подивитись з кількох сторін:

1. Ті, хто волонтерить не щодня, повинні робити це щоденно, адже волонтерство допомагає стабілізувати певні явища у суспільстві

2. Принцип Парето (також відомий як Правило 80/20) - це приказка, що у багатьох ситуаціях 80% результатів отримують з 20% причин. Наприклад, принцип Парето може означати, що, якщо мова йде про фільми, 20% фільмів,

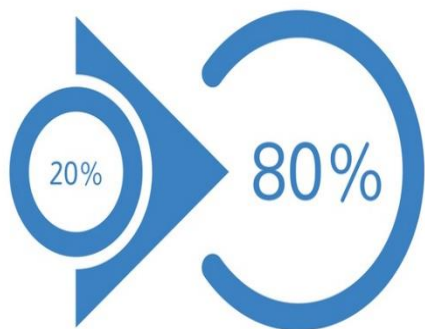

Рисунок 2.2.1 Закон Парето

які демонструються в кінотеатрах, відповідають за 80% продажів квитків. «Результати» та «причини», на які посилається принцип Парето, мають різний характер і залежать від ситуації, що склалася. Наприклад, "результати" можуть стосуватися будь-якого, від фінансового прибутку, до скарг клієнтів, до набуття

знань, тоді як "причини" можуть стосуватися будь-якого, від фінансових інвестицій, до програмних функцій, до часу, витраченого на роботу над певними завданнями [34].

Посилаючись на цей закон, ми можемо припустити, що 20% тих, хто волонтерить раз на місяць, виконують 80% від загальної волонтерської роботи чи, наприклад, ті, хто донатить раз на місяць, своїми внесками закривають 80% потреб фондів чи невеликих приватних ініціатив. Але ми не можемо цього стверджувати, бо це не входить у поставлені завдання дослідження.

Тим не менш, що ж мотивує людей продовжувати волонтерити?

У кожного, хто добровільно та на безоплатній основі йде допомагати іншим, є мета, яку вони переслідують чи потреба, яку вони бажають задовільнити. Із типових причин волонтерства, яке стосується війни:

- провина вцілілого, коли людина, що переїхала із зони бойових дій, починає волонтерити;
- «хто, як не я», коли особа відчуває, що робить недостатньо, тому намагається бути максимально корисною;
- релігійні переконання, або «Люби ближнього свого як самого себе»;
- ідеї та патріотизм;
- самодопомога [21].

Але аргументація реалізації бажання долучитися до волонтерської діяльності в Україні під час війни є не завжди типовою. Сучасних волонтерів мотивують долучитися до закриття зборів на потреби військових такі речі, як:

- ✓ кооперація з блогерами та іншими волонтерами. Блогери, як лідери думок, чиїм баченням довіряє аудиторія, можуть допомагати у інформаційній підтримці зборів, що мотивує людей, які цим лідерам довіряють, надсилати кошти;
- ✓ звіти від Збройних Сил – феноменальне явище, коли паралельно зі збором волонтери та військові публікували звіти від військових з метою підвищити рівень довіри;

✓ відео з лінії фронту. Іноді військові, які потребують фінансової чи матеріальної підтримки, публікують унікальні відео та фото з місць, де вони перебувають. Цей контент з «нуля» допомагає суспільству зрозуміти, у якій ситуації суспільство реально знаходиться та нагадати про причину необхідності волонтерської діяльності [13].

Допомога військовим шляхом волонтерства – явище унікальне у світі. Також респондентів мотивувало волонтерити:

✓ «В першу чергу - наближення перемоги і допомога військовим. В другу, але не в останню, чергу - самозаспокоєння (легше переживати стрес в компанії класних людей, коли ти 24 на 7 зайнята чимось важливим, і немає часу думати про хаос, що відбувається в твоїй країні)»;

✓ Родичі та друзі у Збройних Силах – особиста мотивація;

✓ Сакартвельський блогер Геннадій Цидрусні, який мотивував підтримувати Україну своїми відео – що ще раз говорить про ефективність залучення лідерів думок;

✓ Докори сумління через виїзд за кордон;

✓ Бажання швидшого настання миру.

Пліч-о-пліч йшла і демотивація, причинами якої є:

✓ сам факт війни;

✓ складнощів під час пошуку якісного спорядження та логістика;

✓ вигорання;

✓ байдужість влади: «Бо нас не чули органи влади, часто були баталії саме з органами влади через культурну діяльність і відновлення архітектурних пам'яток»;

✓ складнощі, з якими респонденти зустрічались під час великих зборів коштів: «Важко збирати великі суми (більше 50000грн)»

✓ «Не завжди все вдається. Слід розуміти, що волонтерство, попри свою благородну чи корисну мету, це лише різновид діяльності людини, який теж може мати невдачі та помилки. в будь-якому волонтерстві на початку часто

думається, що тут не буде проблем чи похибок. а потім завжди настає момент розчарування в собі чи обставинах. І це теж нормально»;

✓ факти та викриття розкрадання гуманітарної допомоги.

На питання «на Вашу думку, що могло завадити пригніченому стану під час волонтерської діяльності? Що допомогло вам не відчувати цього?» респонденти в рамках опитування відповідали:

✓ гарне волонтерське оточення та підтримка, яку люди давали один одному та «відчуття співучасті», «Волонтерять часто геть не пересічні люди, з якими приємно бути в компанії та робити спільну справу»;

✓ розуміння того, що «це постійна зайнятість корисною справою»;

✓ мотивація від українських політиків: «Хватить скиглити»;

✓ сім'я та друзі.

Тим не менш, 22% волонтерів не відчували, що їхня діяльність позитивно

Діаграма 2.2.5

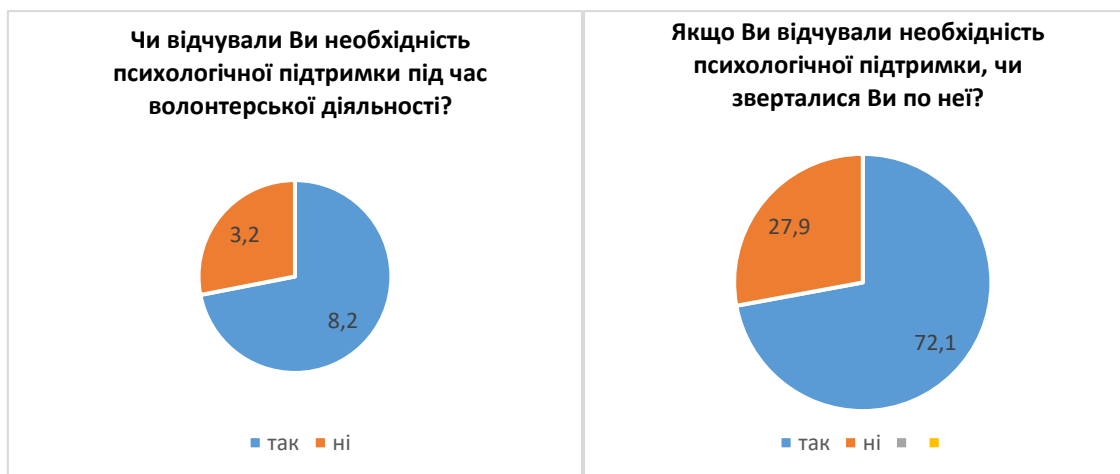
впливає на їхній психологічний стан.

Опитувані пояснили відчуття негативного впливу на психологічний стан відповіді таким чином:

✓ «бо війна, і військове волонтерство є вимушеним (ніхто ніде в світі про таке не чув, держава зобов'язана займатись забезпеченням військових, а не люди)»

✓ «стрес, військові, яким я допомагав помирили або отримували поранення. підрядники постійно стараються обдурити, посилки на пошті безслідно зникають, документи губляться, тощо»

Окрім пригніченого стану волонтери також відчували необхідність психологічної підтримки – про це заявило 42% волонтерів, але по допомогу з них звернулося тільки 28% респондентів.

Діаграма 2.2.6

Діаграма 2.2.7

Підтримка психоемоційного стану волонтерів, особливо тих, які здійснюють свою діяльність у складних умовах, є дуже важливою. Вигорання у волонтерів може виникати внаслідок тривалого напруження, емоційного виснаження та надмірного навантаження. Гарним поясненням того, що у першу чергу необхідно робити, аби людина, як волонтер, не вигорала – слідувати одному з перших правил, які озвучують у літаках: «спочатку кисневу маску необхідно вдягнути на себе, а потім допомогти тим, хто поруч».

Опитавши 70 осіб віком від 14 до 35 років, було виявлено, що 93,8% молоді займалося волонтерською діяльністю після початку повномасштабного вторгнення росії до України. Після початку вторгнення кількість волонтерів, які займаються підтримкою військових формувань, збільшилась втричі – це пояснюється гостротою соціальної проблеми – війною, - та потребою швидкого її вирішення. Більшість (57,8%) займаються волонтерством не часто, але з певною періодичністю протягом місяця. Тим не менш, усі опитані займаються волонтерською діяльністю у тому чи іншому вигляді: у сфері охорони навколишнього здоров'я, реконструкцією історичних та культурних пам'яток, організацією заходів, роботою з людьми з інвалідністю, розвитком освіти та науки тощо. Серед опитаних більше волонтерством займаються жінки (64% жінок). Наразі це можна пояснити наступними причинами:

- соціальні та культурні зміни, які відбуваються у країні після отримання незалежності;

- люди отримали більше свободи та покращили свій рівень життя, внаслідок чого з'явилася можливість волонтерити як для чоловіків, так і для жінок;

- змінився рольовий статус жінок, з'явилась більша свобода вибору та можливість самореалізації.

Усе це серйозним чином вплинуло на активізацію участі жінок в громадській діяльності. В той же час жінки переважно більш схильні до емпатії та турботи про інших, тому волонтерство може бути для них способом надати допомогу потребуючим.

Сьогодні існує багато організацій та ініціатив, які залучають жінок-волонтерок та створюють середовище, яке сприяє участі жінок в їх розвитку, пропонують проєкти, що відповідають їхнім інтересам та навичкам і забезпечують гнучкі графіки роботи, що дозволяє поєднувати волонтерство з сімейними та професійними обов'язками.

ВИСНОВОК

Розпочавши дане дослідження, ми намагались обґрунтувати можливості використання волонтерського ресурсу територіальними громадами в процесі реалізації громадської участі та соціальних проєктів.

Зокрема, нами було проаналізовано теоретичні підходи до поняття «волонтерська діяльність» та охарактеризовано існуючі волонтерські практики. В першому розділі роботи ми показали різні підходи, щодо трактування поняття «волонтерство», проаналізовано процес становлення волонтерства в світі, та Україні зокрема. В ході дослідження історії виникнення волонтерства було доведено, що воно в тих чи інших проявах існувало протягом усього періоду людства. В Україні волонтерство проявилось через толоки, громадські милостині, складчини тощо. Принципи волонтерської діяльності вперше були сформульовані Анрі Дюнаном, який запропонував створити організацію, яка б на волонтерських засадах допомагала полоненим та пораненим внаслідок військових дій, без різниці національної чи релігійної. Пізніше на цих принципах постало Міжнародне Товариство Червоного Хреста.

В Україні ж розвиток волонтерського руху асоціюється із запуском служби «Телефон довіри». Протягом незалежності волонтерський рух розвивався неоднорідно, а кількість волонтерів хвилями збільшувалась: вперше протягом Помаранчевої революції, потім протягом чемпіонату з футболу. Третя ж хвиля була спричиненою Революцією Гідності та війною на Сході України. Наразі вже можна чітко окреслити і четверту хвилю, яка почалася з початком повномасштабного вторгнення. Також було виявлено, що процеси, які відбуваються у суспільстві, сильно впливають на кількість та активність волонтерів.

Також ми дослідили, який вплив має волонтерська чи будь-які інша добровільна діяльність на формування громадянської позиції у молодій людині.

Було виявлено, що окрім впливу на громадянську позицію безпосередньо, волонтерська діяльність також позитивно впливає на фізичне та ментальне здоров'я в різних показниках. Серед позитивних наслідків на ментальне здоров'я можна визначити такі, як розвиток емоційного інтелекту, зменшення депресії, підвищення самооцінки тощо. Щодо фізичного здоров'я – можливість проводити час на свіжому повітрі, фізичні навантаження тощо. Отже, волонтерство впливає на людину з рівних сторін, стимулює вироблення активної громадської позиції, сприяє розвитку навиків та компетенцій.

Вивчення даних питань допомогло нам зрозуміти, що волонтерство є важливим фактором у становленні успішної соціальної громади, адже воно дає можливість членам громади розвиватися та вирішувати соціальні проблеми, які є навколо власними силами.

Також у бакалаврській роботі розкрито можливості використання волонтерського ресурсу для реалізації соціальних проектів в децентралізованій громаді.

В другому розділі нашої роботи ми визначили умови та можливості налагодження стосунків органів місцевого самоврядування та волонтерських організацій, показали приклади успішної співпраці органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань. Зокрема на конкретних прикладах показано діяльність громадських організацій, які активно керують волонтерським ресурсом: «Київський Гуманітарний Штаб», «Волонтерський Штаб Тернополя», «Центр молоді Чернівців «Резиденція молоді»», «Екорейдери», БУР тощо. Власне ми побачили, як організовано менеджмент волонтерського ресурсу та як громадські організації можуть вирішувати суспільні проблеми.

Окрім того, визначили напрями реалізації соціально значущих програм громадськими організаціями на рівні громад. Так, нами доведено, що на рівні громади, громадські об'єднання можуть надавати соціальну допомогу населенню, сприяти охороні навколишнього середовища, проводити освітні заходи, надавати послуги щодо медичної реабілітації, тощо. Також

підтверджено, що волонтерство має широкий спектр потенційної діяльності, до якої можна залучати жителів громади, наприклад для вирішення певних соціальних проблем.

В контексті проведеного емпіричного дослідження, щодо волонтерської діяльності, шляхом анкетування доведено що:

- найактивніше волонтерством займається молодь від 22 до 27 років. Молодь волонтерить у сфері охорони навколишнього середовища, реконструкції історичних пам'яток, організації культурних заходів тощо.

Отриманні дані доводять, що молодь, яка закінчила університет та має право голосу і профільну освіту, є найактивнішим рушієм змін серед людей, які за віком належать до цієї вікової категорії.

- багато молодих людей має бажання допомогти іншим та внести позитивні зміни у своє оточення та на рівні громади загалом. Окрім того, волонтерство дозволяє молоді вдосконалювати свої навички, у тому числі професійні, тобто отримувати практичний досвід у галузі своєї діяльності.

Дослідження демонструє, що жінки стали активніше приміряють на себе роль волонтера. Нашу думку така ситуація стала можливою з ряду причин, зокрема:

- соціальні та культурні зміни, які відбуваються у країні після отримання незалежності;

- люди отримали більше свободи та покращили свій рівень життя, внаслідок чого з'явилася можливість волонтерити як для чоловіків, так і для жінок;

- змінився рольовий статус жінок, з'явилась більша свобода вибору та можливість самореалізації.

Найбільше на те, що наразі 64% опитаних волонтерів є жінками, вплинуло повномасштабне вторгнення ерфії в Україну – чоловіки, як правило, наразі на фронті, в теробороні або в добробатах, а жінки волонтерять не тільки для того, щоб розвивати свої навички та покращувати мережу знайомств, а й для того, щоб допомогти своїм рідним та знайомим.

Загалом, молодь, займається волонтерством переважно у соціокультурній сфері, сприяючи розкриттю потенціалу людей з інвалідністю, розвиваючи освіту та науку, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активність соціальна. *Велика Українська Енциклопедія*.
URL: https://vue.gov.ua/Активність_соціальна
2. Благодійність і волонтерство-2016: результати соціологічного дослідження. *Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва*.
URL: <https://dif.org.ua/article/blagodiynist-i-volonterstvo-2016-rezultati-sotsiologichnogo-doslidzhennya>
3. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ШТАБ ТЕРНОПОЛЯ. *Telegram*.
URL: https://t.me/vpo_info
4. Горілий А.Г. Історія соціальної роботи. Навчальний посібник. Тернопіль: Видавництво Астон, 2004. 174 с
5. Екорейдери. *Facebook* URL: <https://www.facebook.com/ecocheho>
6. Загальна декларація волонтерів (витяг), прийнята на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів. *Волонтерський рух «Пенсіонер» в Україні /* упор.: Є. І. Стеженська, Н. В. Вержиховська. К. : ТИРАЖ, 2002. – Вип. 2. – С. 11–13
7. Кармалюк С.П. Червоний Хрест: український вимір: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 2008. 148 с.
8. Кармалюк С.П. Організація соціальної опіки на Українських землях в XIX ст. Геополітичні аспекти реалізації соціальної політики держави: кол. монографія / Пірен М.І., Мандрик М.В., Кармалюк С.П. та ін.; за наук. ред. М.І. Пірен, М.В. Мандрик. Чернівці: Технродрук, 2016. С. 73-100.
9. Кармалюк С.П. Особливості впливу сучасних трансформаційних процесів на механізм і форми соціальної, економічної та політичної адаптації молоді особи. Проблеми соціалізації особистості в умовах соціальних змін: кол. монографія.; за заг. ред. А.,В. Камбура . Чернівці: Технродрук, 2020. С. 113-140.
10. Кольбенко А. В., Шибрук О. В., Коваль І. С. Телефонне консультування як екстрена психологічна допомога.

URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11005/1/Телефонне%20консультування.pdf>

11. КУ "Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді». *Асоціація молодіжних центрів України-провайдер молодіжної політики в Україні.*

URL: <https://youthcenters.net.ua/ku-molodigniy-tsentr-chernivtsiv-rezidentsiya-molodi/>

12. Мій телефонний друг – підтримай самотніх людей. *Мій телефонний друг – підтримка самотніх людей.* URL: <https://befriend.volunteer.country>

13. Панасюк С. Креатив і волонтерство: що зараз допомагає залучати донати для ЗСУ. *Speka - онлайн медіа про технології та підприємництво.*

URL: <https://speka.media/kreativ-i-volonterstvo-shho-zaraz-dopomagaje-zalucati-donati-dlya-zsu-p60nlp>

14. Притула С. За вісім років волонтерства для АТО я зібрав менше, ніж збираю зараз за два дні. *Радіо Свобода.*

URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prytula-volonter/31912223.html>

15. Про волонтерську діяльність. Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

16. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. № 1895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-п>

17. Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

18. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН.* URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T113236>.

19. Резнік О. Залученість українців до волонтерської діяльності під час повномасштабної війни. *Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва.*

URL: <https://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyni>

20. Результати опитування U-Report УКРАЇНА щодо питань волонтерства. *U-Report УКРАЇНА*. URL: <https://ukraine.ureport.in/opinion/2510/>

21. Різновиди мотивації волонтерів під час війни - Платформа спільноти волонтерів. *Платформа спільноти волонтерів - Єдина волонтерська база та організацій соціального розвитку й допомоги*. URL: <https://svoi.space/riznovydy-motyvacziyi-volonteriv-pid-chas-vijny/>

22. Соціальна відповідальність: історія розвитку, суть та значення, типи та напрямки / Кузьмін О. Є. та ін. *Навчальні матеріали онлайн*. URL: https://pidru4niki.com/91748/sotsiologiya/sotsialna_vidpovidalnist_istoriya_rozvitku_sut_znachennya_tipi_napryamki

23. Суспільно-корисна діяльність студентів. *Підручники для студентів онлайн Stud.com.ua*. URL: https://stud.com.ua/147088/pedagogika/suspilno-korisna_diyalnist_studentiv

24. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні : посібник. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. URL: <https://parlament.org.ua/upload/docs/GUIDE%20final%20version%20UKRAINIAN.pdf>

25. Фурман А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 174 с.

26. Хто ми - БУР. *БУР - волонтерський рух української молоді*. URL: <https://www.bur.org.ua/hto-my/>

27. Шкільні агенти волонтерства. *Українська Волонтерська Служба*. URL: <https://volunteer.country/projects/shkilni-agenty-volonterstva#about>

28. Школа волонтерів: Навчальний посібник. / Брик Я.А. та ін. за заг.ред. Г.С. Скитьової. К.: 2016. 166 с. *Портал громадської організації «Поруч»*. URL: <http://poruch.ua/wp-content/uploads/2017/01/Posibnik-VGO-PORUCH.pdf>

29. Що ми робимо - БУР. *БУР - волонтерський рух української молоді*. URL: <https://www.bur.org.ua/shho-my-robymo/>

30. Henry Dunant (1828-1910). *International Committee of the Red Cross*
Retrieved from URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/57jnvq.htm>

31. María Celeste Dávila de León, Mercedes Negueruela, & Macarena Sanchez-Izquierdo. (2020). Benefits of Volunteering in Young People at Risk of Social Exclusion. *Irish Journal of Applied Social Studies*: Vol. 20: Iss. 1, Article 5. Retrieved from URL: https://www.researchgate.net/publication/339386773_Benefits_of_Volunteering_in_Young_People_at_Risk_of_Social_Exclusion.

32. Harris B. Why Volunteering can Benefit your Mental Health. *Cleveland Clinic Newsroom*. Retrieved from URL: <https://newsroom.clevelandclinic.org/2022/11/28/why-volunteering-can-benefit-your-mental-health/>

33. Developing emotional intelligence through volunteering | LSE Careers blog. *LSE Careers blog*. Retrieved from URL: <https://blogs.lse.ac.uk/careers/2021/05/26/developing-emotional-intelligence-through-volunteering/>

34. The Pareto Principle: 80% of Outcomes Come from 20% of Causes – Effectiviology. *Effectiviology – Psychology and philosophy you can use*. Retrieved from URL: https://effectiviology.com/80-20-rule-pareto-principle/#Scientific_basis_for_the_Pareto_principle

35. Kyiv Humanitarian Depot. *Kyiv Humanitarian HQ*. Retrieved from URL: <https://www.kyivhumanitarian.org>

Orwell G. (2021). 1984. Ocak: Yayın Tarihi.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Анкета опитування

Дослідження досвіду волонтерської діяльності молоді у децентралізованих громадах

[Змінити обліковий запис](#)

 Спільно не використовується

Зірочка (*) указує, що запитання обов'язкове

Розділ без назви

Ваш вік *

14-16

16-18

18-20

20-22

22-27

27-30

30-35

Ваша стать *

чоловік

жінка

Чи є ви внутрішньо переміщеною особою? *

так

ні

Чи займалися Ви волонтерською діяльністю до 24.02.2022? *

Так

Ні

Якщо так, то яким видом волонтерської діяльності ви займалися? *

- охорона навколишнього середовища: екологічні марші, боротьба із браконьєрами, благоустрій заповідних територій;
- реконструкція історичних та культурних пам'яток;
- організацію спортивних, культурних, релігійних заходів;
- підтримка людей, які опинилися у складних життєвих обставинах – малозабезпечених, безпритульних, безробітних;
- створення умов для розкриття творчого потенціалу людей з обмеженими можливостями (проведення виставок, концертів, майстер-класів);
- розвиток освіти та науки;
- пошук зниклих людей;
- надання волонтерської допомоги військовим формуванням
- Інше: _____

Чи займалися Ви волонтерською діяльністю після 24.02.2022 і донині? *

Так

Ні

Психологічні аспекти волонтерської діяльності

Чи задоволені ви своїм досвідом волонтерства? *

- Так
 Ні

Чому?

Ваша відповідь _____

Чого Вам не вистачало під час Вашого волонтерства

Ваша відповідь _____

Якою була Ваша мотивація волонтерити?

Ваша відповідь _____

Чи відчували ви вигорання протягом свого досвіду? *

- Так
 Ні

Чи покращувалася ваша самооцінка після волонтерства? *

- Так
 Ні

На Вашу думку, чи отримали Ви протягом волонтерської діяльності знання та навички, які Ви можете використати у професійній діяльності?

- Так
- Ні

Чи відчували ви пригнічений настрій протягом свого досвіду? *

- Так
- Ні

Якщо так, то, на Вашу думку, чому ви могли бути у пригніченому стані під час волонтерської діяльності?

Ваша відповідь _____

Якщо ні, то, на Вашу думку, чому Ви не були у пригніченому стані під час волонтерської діяльності? Що допомогло вам не відчувати цього?

Ваша відповідь _____

Чи відчували Ви, що волонтерство позитивно впливає на Ваш психологічний стан? *

- Так
- Ні

На Вашу думку, чому?

Ваша відповідь _____

Чи відчували Ви необхідність психологічної підтримки під час волонтерської діяльності? *

- Так
- Ні

Якщо Ви відчували необхідність психологічної підтримки, чи зверталися Ви по неї?

Так

Ні

Задоволення потреб волонтера

Чи проходили Ви поверхневу підготовку, протягом якої було чітко пояснено, чим конкретно Ви будете займатися як волонтер?

- Так
 Ні

Чи були Вам чітко зрозумілі Ваші обов'язки та професійні межі?

- Так
 Ні

Чи достатньою була підтримка Вашого куратора/ментора/керуючого проектом?

- Так
 Ні

Чи проводилося демонстраційне вшанування персональних досягнень волонтерів (вручення подяк/грамот, вручення не- або матеріальної підтримки тощо)?

- Так
 Ні

Чи отримували Ви будь-які види підтримки як волонтер (харчові/гігієнічні набори, ліки, одяг, психологічна, юридична чи будь-які інші види допомоги)?

- Так
 Ні

Що саме Ви отримували?

Ваша відповідь _____

Як Ваші потреби були незадоволені?

Ваша відповідь _____

Можливості волонтерства у Вашій громаді

Де саме Ви шукаєте можливості для волонтерської діяльності у Вашому місті чи громаді?

Звідки найчастіше ви отримуєте запити про потребу у Волонтерах? *

- Місцеві організації та благодійні фонди
- Онлайн-платформи ("Волонтер.ua", "DOU.Good", "Український Червоний Хрест" та інші.)
- Соціальні мережі
- Школа або університет
- Шукаю сам_а
- Інше: _____

Як часто Ваш навчальний заклад пропонує (якщо Ви вже закінчили навчання - як часто пропонував) Вам долучатися до благодійних заходів чи ярмарків або до їх організації

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
ніколи не пропонує	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	пропонує щотижня

Як Ваш навчальний заклад мотивує (мотивував) Вас долучатися до волонтерської діяльності у його межах? *

- не мотивує, але долучаюся з особистих причин
- не мотивує, не долучаюся до волонтерських ініціатив навчального закладу
- мотивує додатковими балами/закриванням пропусків тощо, долучаюся
- не мотивує додатковими балами/закриванням пропусків тощо, не долучаюся
- Інше: _____

Чи було отримання нових навичок протягом волонтерства вашою мотивацією взяти участь у певному виді діяльності? *

- Так
- Ні

Якщо відповідь на попереднє питання була позитивною, то з метою отримання яких навичок Ви брали участь у волонтерській діяльності?

Ваша відповідь _____

Чи, все ж, отримували Ви нові знання та навички, які планували отримати? *

- так
- Ні
- частково

Протягом усієї своєї волонтерської діяльності, які знання та навички Ви отримали/розвинули?

Ваша відповідь _____